

УДК 551.4.(477.85/86)

ПОВЕРХНЕВИЙ КАРСТ ПРУТ-ДНІСТЕРСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ

Л. Ковальська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Наведено результати вивчення поверхневих карстових форм на території Прут-Дністерського межиріччя. На межиріччі виявлено три типи поверхневого карсту: покритий, голий, задернований. Запропоновано детальну класифікацію типових поверхневих карстових форм.

Ключові слова: карст, поверхневі форми, Прут-Дністерське межиріччя.

Західна частина України, зокрема Придністер'я та Буковина, є регіонами, де найбільше розвинуті поверхневі карстові форми [1]. Упродовж останніх 50 років детальні наукові дослідження поверхневого карсту Придністер'я проводили на лівобережжі Дністра. З огляду на недостатнє вивчення карстових утворень на правобережжі виникає проблема детального дослідження та класифікації поверхневих карстових форм. Вирішення цього питання неможливе без проведення комплексу спеціалізованих польових обстежень, спрямованих на з'ясування віку, визначення генези поверхневих форм, їхніх кількісних показників. Власне такий підхід є основою типізації та класифікації типових поверхневих форм на межиріччі. Виконану типізацію карсту можна використати для характеристики рельєфу в разі різних видів господарської діяльності. Детальне вивчення морфології поверхневих карстових форм дасть змогу в подальшому визначити ступінь закарстованості, інтенсивність розвитку поверхневого карсту, придатність територій під будівництво, з'ясувати поширення унікальних карстових форм на території Прут-Дністерського межиріччя.

Вивченням поверхневих форм карсту займалися А. Маліцький (1933) на території Покуття, В. Дублянський (1981) на Поділлі, В. Коржик (2002) на Буковині, Д. Радецький (1983) та Г. Рудько (1989) на заході України. Ці вчені здебільшого виконували загальний опис карстових утворень. Морфологія ж поверхневих карстових форм на території межиріччя описана тільки локально, тому потребує подальшого вивчення.

Наша мета – визначити морфометричні показники карстових утворень, виконати детальну типізацію карсту та класифікацію поверхневих форм та території Прут-Дністерського межиріччя (див. таблицю).

Поверхневі форми карсту на території Прут-Дністерського межиріччя значно поширені у її північній частині, що зумовлене виходом на поверхню чи неглибоким заляганням гіпсоангідритових порід тираської світи неогену [5, 6].

Під час вивчення поверхневих форм межиріччі використано типізацію Гвоздецького (1981), розроблену для рівнинних територій. Згідно з нею у разі морфогенетичної типізації карсту враховані такі показники: а) ступінь перекритості закарстованих порід нерозчинними відкладами; б) характер прояву карстових утворень у

сучасному рельєфі та їх морфологія. На підставі цих принципів у межах зазначеного регіону ми виділили три морфогенетичні типи карсту: покритий, голий, задернований.

Покритий карст найпоширеніший серед усіх типів карсту, що трапляється на межиріччі. Під покритим карстом розуміють такий карст, у якому розчинені водою породи перекриті нерозчинними геологічними утвореннями, генетично не пов'язані з товщею, що карстується (морськими піщано-глинистими відкладами, алювієм тощо). Типовими формами покритого карсту є лійки (їхню класифікацію див. у таблиці), сліпі долини, провали, які мають великі розміри. Наприклад, довжина сліпої долини на Придністерському Опіллі становить 0,7 км, а діаметр лійок нерідко перевищує 100 м (Придністерське Поділля). Найсприятливіші умови для розвитку покритого карсту простежуються у місцях нахиленого залягання шарів порід, що карстуються, розбитих густою мережею тріщин (район Мамалига) [3].

Класифікація типових карстових форм Прут-Дністерського межиріччя

Ознака	Кари	Лійки
Генезис	Корозійно-ерозійні Нівально-корозійні	Провальні Вилуговання Карстово-суфозійні
Форма у профілі	V-подібні U-подібні Циліндричні	Прості : лійкоподібні; ящикоподібні; блюдеподібні. Складні
Розмір	Малі (до 1 м) Середні (1–5 м) Великі (понад 5 м)	Малі (діаметр до 5 м) Середні (5–25 м) Великі (25–50 м) Дуже великі (понад 50 м)
Форма в плані	Меандрувальні Ламано-прямі Прямолінійні	Круглі (симетричні й асиметричні) Овальні (симетричні й асиметричні) Здвоєні (симетричні й асиметричні) Амебоподібні (симетричні й асиметричні)
Обводненість	Сухі Періодично обводнені Обводнені	Сухі Періодично обводнені Заповнені водою
Концентрація	Карові поля Поодинокі	Карстові поля: площинні; лінійні (прямолінійні, дугоподібні) Поодинокі

Задернований карст виник за умов неглибокого залягання (до 20 м) від поверхні порід. Задернований карст межиріччя приурочений до території схилового типу (с. Ямниця) і тільки зрідка трапляється на плакорах вододілів у тих місцях, де нема покритих суглинків, а породи, що карстуються, залягають у безпосередній близькості до поверхні. Карстові форми задернованого типу формуються внаслідок карстово-суфозійних процесів. Типовими формами, що характеризують задернований тип карсту, є кари (класифікація наведена у таблиці), лійки [2]. Кари різні за розмірами, їхня ширина від 0,5 до 1,0 м, глибина – від 5–10 до 20–30 см. Однак зазначимо, що за довжиною вони поступаються формам голого типу карсту.

Голий карст розвивається на поверхні оголених розчинних порід. На території межиріччя він розвинутий тільки на окремих ділянках схилового типу місцевості, до

яких належать круті схили ярів, річкових долин, а також подібні до них території з крутістю поверхні понад 3°. Інтенсивному розвитку голого карсту сприяє відсутність водотривкої покрівлі і підвищення тріщинуватості сульфатних порід [7, 8]. Отже, голий карст розвивається в інших гідрогеологічних умовах, сприятливіших порівняно з описаними вище типами карсту. Типовими формами голого карсту є кари, блюдцеподібні пониження. Такий тип карсту трапляється у смт Єзупіль (урочище Малиновище).

Кожний тип карсту представлений певним набором форм, зокрема: покритий – провалами, лійками, колодязями; задернований – карами, лійками; голий – карами, блюдцеподібними пониженнями.

Отже, виконані детальні дослідження дали змогу виявити, що на території Прут-Дністерського межиріччя найпоширеніший тип карсту – покритий; типовими поверхневими формами є карстово-суфозійні лійки.

1. Аналіз і узагальнення матеріалів еколого-геологічних досліджень з метою адаптації методики робіт стосовно умов території діяльності ДГП “Західукргеологія” за 1993–1997 рр. Звіт державної геологічної партії Укрзахідгеологія; Інв. № 1747. – Львів, 1998, Кн. 1 – 290 с.
2. Горбунова К.А. Морфология и гидрогеология гипсового карста: Учеб. пособие по спецкурсу. – Перм: Изд-во Пермского ун-та, 1979. – 95 с.
3. Коржик В.П. Буковина для всіх. Маршрутами екотуризму: Довідник-путівник. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 122 с.
4. Короткевич Г.В. Некоторые генетические особенности поверхностных карстовых форм областей закрытого карста // Общие вопросы карстоведения. – М.: Изд-во АН СССР. – 1962. – С. 165-176.
5. Отчет по изучению современных экзогенных процессов на территории Западных областей Украины за 1978–1980 гг: Отчет государственной геологической партии Укрзападгеология; Инв. № 313. – Львов, 1980. – Т. 2. – 184 с.
6. Отчет по изучению современных экзогенных процессов на территории Западных областей Украины за 1980–1982 гг: Отчет государственной геологической партии Укрзападгеология; Инв. № 313. – Львов, 1982. – Т. 1. – 148 с.
7. Рудько Г.І., Кошіль М.Б., Бондаренко М.Д. Регіональний, спеціальний та локальний режими небезпечних геологічних процесів як основа зниження потенційного ризику техноприродних аварій і катастроф. – К.: Знання, 1997. – 87 с.
8. Рудько Г.І., Кравчук Я.С. Інженерно-геоморфологічний аналіз Карпатського регіону України. – Львів: Видавн. Центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 172 с.

THE SUPERFICIAL FORMS KARST ON TERRITORY BETWEEN PRUT AND DNISTER RIVERS

L. Kovalska

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenko Str., 41, Lviv, UA-79000, Ukraine*

In article clauses the results of study superficial karst of the forms on territory between Prut and Dnister rivers are given. On between rivers the revealed three types superficial karst: covered, naked, turfed. The created detailed classification typical superficial karst of the forms.

Key words: types karst, classification karst of the superficial forms, territory between Prut and Dnister rivers.

Стаття надійшла до редколегії 5.04.2004
Прийнята до друку 15.04.2004